

# A „Lehetőségek, megoldások a zsúfoltság csökkentésére” című panelvita összefoglalója

Tony Cameron, a skót büntetés-végrehajtás országos parancsnoka, a panelvita moderátora bevezetőjében utalt arra, hogy a téma egyik fontos összetevője az, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek túlzásúfoltságuk ellenére is kötelesek befogadni, és a lehető leghatékonyabban elhelyezni az előzetesen letartóztatott és elítélt személyeket.

A panelvita első előadását Martin Váňa, a cseh büntetés-végrehajtás Szaképző Központjának igazgatója tartotta. A cseh büntetés-végrehajtási intézetekben 2003 novemberében 17442 főt tartottak fogva, ami 100000 lakosra vetítve 173 fogvatartottat jelent. 1996 és 2000 között a börtönpopuláció sokkal nagyobb volt, 20000 és 23000 fő között mozgott. A csökkenés – az előadó szerint – a jogszabályok változása, illetve a pártfogó felügyelet létrehozása (ez 2001-ben következett be) miatt történt.

Csehország 35 büntetés-végrehajtási intézettel rendelkezik, ezek közül 11 előzetes házként működik, az intézetek befogadóképessége 100 és 1200 közötti. A túlzásúfoltság miatt 1, illetve 2 személyes zárkákat csak nagyon speciális esetekben tudnak biztosítani. A cseh büntetés-végrehajtásban az érvényes fogvatartotti elhelyezési norma jelenleg 4,5 m<sup>3</sup>, a távlati – időben nem meghatározott – cél a 6 m<sup>3</sup> elérése.

A szervezet fejlesztési terveit az ún. „2015-ös koncepció” tartalmazza. A koncepció a következő hat fő területre terjed ki:

- Felelősség
- Elhelyezés
- Egészségügyi ellátás
- Munkáltatás
- Oktatás
- Biztonság

Az első, „Felelősség” című terület a jogi szabályozással kapcsolatos feladatokat, teendőket foglalja magába. A cseh büntetés-végrehajtás tervei között szerepel – többek között – annak elérése, hogy a végrehajtás fokozatait ne a bíróság, hanem a büntetés-végrehajtási szervezet határozza meg, illetve a foglalkoztatottság mostani 43%-os arányának növelése.

Csehország uniós csatlakozásának előkészítését a büntetés-végrehajtás területén nagyban segítette Hollandia és Németország (Alsó-Szászország). A Phare program keretében – 300 főt érintően – a személyi állomány idegen nyelv tudásának fejlesztése történt meg 2002 szeptembere óta.

A panelvita második előadója **Újszászi Zoltán bv. ezredes, a Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnoka** volt. Az előadó kifejtette, hogy – miután a zsúfoltság csökkentésének két alapvető módja (a jogalkotás-jogalkalmazás és az új börtönök építése) a büntetés-végrehajtás hatáskörén kívül esik – a meglévő intézetekből, illetve a meglévő fogvatartotti létszámból kell kiindulni.

A Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet az ország legzsúfoltabb börtönei közül a legkevésbé zsúfoltak közé lépett elő napjainkban. Ennek az a magyarázata, hogy 2003-ban került átadásra az új – zöldmezős beruházással megvalósult – intézet, a régi pedig bezárt. Újszászi Zoltán ezt követően a régi és az új intézet statisztikai adatainak összehasonlításával érzékeltette a zsúfoltság fogalmát.

A régi, valaha várbörtönnek épült intézetben a legnagyobb zsúfoltság 1999-ben következett be, amikor az 58 helyre 200 fő feletti létszámot kellett elhelyezni, így volt alkalom, amikor a befogadott fogvatartottakat a környező intézetekbe kellett szállítani.

Az új büntetés-végrehajtási intézet 214 fő befogadására alkalmas, az eredetileg egyszemélyesnek készült zárkákban – finánciális okokból – két-két fő van elhelyezve, de így is biztosítható a cseh eladó által említett 4,5 m<sup>3</sup>-es elhelyezési norma. A veszprémi börtön Magyarország azon kivételesen szerencsés helyzetű bv. intézetei közé tartozik, ahol – közel optimális adottságok mellett – nem lehet zsúfoltságról beszélni. Az előadó végezetül hangsúlyozta, hogy a jövőben is a kedvező telítettségi adatok megtartására szükséges törekedni, mert túlzúfoltság esetén a szakmaiság szenvedne csorbát, s ez az intézet túl drága volt ahhoz, hogy így üzemeltessék.

A harmadik előadó, **Bereczki Zsolt bv. ezredes, a Budapesti Fegyház és Börtön parancsnoka** történeti visszatekintéssel kezdte előadását. A zsúfoltság a magyar börtönügy immáron közel százéves problémája. A magyar börtönrendszer a XIX. század végén keletkezett. Az első magyar büntetőjogi, illetve büntetés-végrehajtási kódex megalkotása után egy nagyszabású börtönépítési program valósult meg. Ez egy nagyon átgondolt rendszer volt: az akkori vármegyeszékhelyen épültek meg az ún. megyei bv. intézetek, amelyek alapvetően az előzetesen letartóztatottak elhelyezésére létesültek, az országhatárok mentén építették fel a nagyobb, ún. letöltő házakat, ahol az elítéltek kerültek elhelyezésre, s az ország szívében is létesültek intézetek. Ez a kiegyensúlyozottan működő, az egyszemélyes elhelyezésre építő rendszer az első világháború végéig működött. A kép gyökeresen a trianoni békeszerződést követően változott meg, amikor is az ország kétharmada, az említett letöltő intézetek jelentős része „lecsatolódt”. Nagyjából innen datálódik a börtönrendszer zsúfoltsága, az a gyakorlat, hogy az eredetileg egyszemélyes zárkákban több személyt helyezzenek el.

Bereczki Zsolt szerint az előző előadó által említett körülmény, mi szerint a büntetőpolitika alapvetően befolyásolja a börtönnépességet, nagyon jól megfigyelhető a magyar büntetés-végrehajtás utolsó tíz évének létszámadatain. A kilencvenes évek közepén a fogvatartotti létszám 13000 fő körül mozgott, a büntetőpoliti-

ka megváltozását követően a létszám kb. 19000 főre növekedett, míg egy újabb változás folytán csökkenés következett be, most a létszám 17000 fő körül van.

Az előadó ezután saját intézete bemutatására tért rá. A Budapesti Fegyház és Börtön Közép-Európa egyik legnagyobb bv. intézete, 1894-1896 között épült. A börtön befogadóképessége 1100 fő, 2002 végén közel 2000 volt a fogvatartottak száma. Az intézetben folyó átalakítási munkálatok miatt a befogadóképesség jelenleg 900 főre csökkent, a tényleges létszám 1500 fő körül mozog. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a börtön régi épületében, az eredetileg egyszemélyes zárkákban 2-3 fő, az intézet másik, 1989-ben épült részében zárkánként 6-10 fő fogvatartott van elhelyezve. A börtönben 9 rezsím működik. Az intézet fő feladatai közé tartozik a hét egy meghatározott napján a körszállítások lebonyolítása, ez hetente 1000-1200 fogvatartott szállítását jelenti.

Bereczki Zsolt végezetül a zsúfoltság csökkentésének lehetséges módjaiként – az előző előadókhoz hasonlóan – a börtönépítési program megvalósítását, illetve az alternatív büntetési nemek alkalmazását jelölte meg.

A panelvita következő előadója **Andrzej Szydowski, a lengyel BVOP titkárságának vezetője** volt. A lengyel büntetés-végrehajtás 156 intézetében jelenleg mintegy 80000 főt tartanak fogva, egy főre 3 m<sup>2</sup> alapterület jut. A börtönpopuláció folyamatos növekedése ellenére a bíróságok viszonylag ritkán alkalmazzák a próbára bocsátást és az egyéb alternatív büntetéseket. A zsúfoltságra jellemző, hogy jelenleg mintegy 11000 fő elhelyezésére lenne szükség, de csak 600-800 fő befogadására van mód.

A lengyel büntetés-végrehajtási szervezet nagyszabású rekonstrukciókkal, bővítésekkel törekszik a férőhelyek számának emelésére. A biztonság megőrzését rendkívül fontosnak tartják, mert 2000-ben ugrásszerűen megnőtt a rendkívüli események száma.

A lengyel büntetőjog sajátossága, hogy a bíróság csak a szabadságvesztés mértékét határozza meg, az elítéltek rezsímbe helyezését a büntetés-végrehajtás végzi el. Ily módon – a jól működő klasszifikáció révén – a fogvatartottak „egyénre szabott” börtönprogramját tudják megvalósítani.

A személyi állomány létszáma 24000 fő, túlnyomó többségük fegyveres testületi tag. A személyzet és a fogvatartottak 1:3,6 aránya nem túl kedvező, viszont a személyi állomány azon aránya, amely közvetlen kapcsolatban van a fogvatartottakkal, magas: 75%-nyi.

A lengyel büntetés-végrehajtási szervezet elsősorban a differenciálásban, a kisebb szervezeti egységek, speciális rezsímek kialakításában látja a zsúfoltság csökkentésének útját.

**Mariana Morar, a román Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság nemzetközi referense** volt a panelvita utolsó előadója. Romániában a szabadságvesztés fokozatáról a bíróság dönt. A román büntetés-végrehajtási szervezet 43 intézettel rendelkezik, közülük csak 11 épült eredetileg is börtönnek. A fogvatartottak száma 2003. november elsején 44000 fő volt.

A kibontakozóban lévő román börtönreformok három fő területe a következő:

- Jogharmonizáció, az emberi jogok biztosítása
- A börtönrendszer demilitarizálása\*
- Új börtönök építése, a meglévők rekonstrukciója

Az előadó rámutatott, hogy a börtönépítés, illetve -rekonstrukció nem oldja meg egyedül a zsúfoltság problémáját, az csak az alternatív büntetések fokozottabb alkalmazásával csökkenthető.



Az előadásokat követően elsőnek **Martin Váňa** kért szót. Miután több előadó is említette azt a kérdést, hogy a fogvatartottak befogadása a büntetés-végrehajtás számára kötelező – megjegyzésében kifejtette: a cseh büntetés-végrehajtásban volt egy olyan időszak – 2000-ben, a hónapokig tartó zendülésveszély idején –, amikor a kisebb büntetésű elítélteket nem fogadták be.

**Peter Scheffelaar-Klots**-nak, a holland büntetés-végrehajtás képviselőjének az előadókhoz intézett kérdése arra vonatkozott, hogy országukban tervezik-e az alternatív büntetések közül az elektronikus megfigyelés alkalmazását.

**Giovanni Tamburino** – aki az olasz büntetés-végrehajtást képviselte – kérdését **Martin Váňa**-hoz intézte: Az említett be nem fogadottak később letöltötték-e büntetésüket?

**Martin Váňa** válaszában elmondta, hogy a kisebb bűncselekményt elkövetők is letöltötték büntetésüket a válsághelyzet elmúltával. Ezt követően a bíróságok gyakrabban alkalmazták az alternatív büntetések kiszabását. Az elektronikus megfigyelésre vonatkozóan közölte, annak bevezetését egyelőre nem tervezik Csehországban, de jó ötletnek tartja.

**Bereczki Zsolt** hozzászólásában a zsúfoltság okának egy újabb aspektusára világított rá: Kelet-Európában az ítéletek súlyosabbak, amíg az Európai Unió országában az átlagos ítélethossz 1,5 év, addig Magyarországon ez 5,6 év, s az általa vezetett intézetben pedig 8 év.

**Andrzej Szydowski** közölte, hogy a lengyel büntetés-végrehajtás komolyan érdeklődik az elektronikus megfigyelés iránt, de annak bevezetése nem az ő hatáskörükbe tartozik.

**Tony Cameron** a panelvita lezárásaképpen elmondta – az Amerikai Egyesült Államokbeli Kalifornia példáját hozva fel –, hogy egy ország, állam gazdagsága nem jár feltétlenül együtt büntetőpolitikájának liberalizmusával. Utalt arra az elmentmondásra, hogy míg a büntetés-végrehajtási szervezetek általában a börtönbüntetés rehabilitációs hatásaira figyelnek, addig a közvélemény túlnyomó többsége a börtönbüntetést nem rehabilitációs folyamatnak, hanem valami teljesen másnak tekinti.

\* Ez a személyi állomány „civilizését” jelenti